

Geen Begrijpend Lezen meer, maar leren hoe je bronnen gebruikt

door Michelle Heinen

“Je ziet het effect overal in terug. De kwaliteit van alle producten die leerlingen maken gaat erdoor omhoog.”

De Odaschool in Ysselsteyn werkt sinds een aantal jaren met de bronnen van Jeelo in het kader van Begrijpend Lezen. Zowel de leerlingen als de leerkrachten zijn enthousiast. De invoering van ‘Bronnen gebruiken’, zoals deze competentielijn in Jeelo wordt genoemd, was een leerzaam en waardevol proces, zo vertellen leerkrachten Anique Clabbers en Elles Brauer.

Laten we meteen maar beginnen met de belangrijkste vraag: Wat zijn de ervaringen van jullie leerlingen met de competentielijn ‘Bronnen gebruiken’?

Elles: De leerlingen zijn heel enthousiast! Het begrijpend lezen van vroeger vonden ze nogal saai, maar het lezen van de bronnen vinden ze erg leuk.

Wat is het verschil met het werken met de methode die jullie vroeger hadden?

Anique: We zijn nu veel bewuster bezig met een tekst. Het is niet zomaar een tekst die je even leest, je maakt er een heel ‘ding’ van. De kinderen vinden dat ook leuk, ze zijn steeds benieuwd wat voor een tekst ze nu weer mogen lezen. De tekst sluit altijd aan bij het project, dus dat is waardevol, want ze krijgen er extra informatie door.
Elles: Een belangrijke en interessante vraag die we altijd met de leerlingen bespreken is: Waar heb je deze bron voor nodig, waarom zou je hem lezen? Leerlingen zijn een stuk gemotiveerder als ze snappen waarom ze iets gaan doen. We zijn nu echt bezig met het begrijpen van de tekst

Bronnen gebruiken

Het vak Begrijpend Lezen is in Jeelo verwerkt in de competentielijn ‘Bronnen gebruiken’ en is volledig geïntegreerd in de 12 projecten. Elk project bevat meerdere bronnen die inhoudelijk aansluiten bij het project en die leerlingen kunnen gebruiken voor hun eindproduct, bijvoorbeeld een folder, poster of presentatie. De competentielijn ‘Bronnen gebruiken’ is opgezet volgens de laatste wetenschappelijke inzichten*. Naast aantrekkelijk opgemaakte bronteksten, bevatten de eenheden denkvragen en verwerkingsopdrachten. In de lessen passen de leerkrachten het GRRIM-model toe: voordoen, samen doen, zelf doen.

* Houtveen, A.A.M., Steensel R.C.M. van, en Rie, S. de la (2019). *De vele kanten van leesbegrip. Literatuurstudie naar onderwijs in begrijpend lezen in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek en de Inspectie van het Onderwijs*. NWO: Den Haag

Pereira, C., Nicolaas, M. (2019). *Effectief onderwijs in begrijpend lezen. Acties voor beter leesbegrip en meer leesmotivatie*. Algemeen Secretariaat van de Taalunie, Den Haag

en niet met het beantwoorden van de meerkeuzevraagjes over de tekst zoals we vroeger deden.

Ik begreep dat jullie het ook geen begrijpend lezen meer noemen.

Elles: Nee, bij ons staat gewoon 'Bronnen gebruiken' op het rooster. In Scandinavië hebben ze geen apart vak begrijpend lezen, want alles is begrijpend lezen redeneren ze daar. Zo pakken wij het ook aan. Of we nou rekenen, taal of Jeelo doen: je moet de tekst die je leest begrijpen. De tools die ze daarvoor nodig hebben leren de leerlingen binnen de twee maal drie kwartier dat 'Bronnen gebruiken' op het rooster staat. Maar vervolgens passen ze die tools de rest van de dag toe op alle teksten die ze tegenkomen. Daardoor is 'Bronnen gebruiken' een heel waardevol onderdeel van het onderwijs. Het leren gaat er ook beter door. Om een tekst te kunnen leren, moet je immers eerst begrijpen wat er staat.

Anique: Het is heel grappig als leerlingen in mijn groep 5 de eerste keer de begrijpend lezen Citotoets hebben en dan zeggen: "Huh, begrijpend lezen, wat is dat?" Terwijl ze het heel veel doen! Maar ze zijn zich er gewoon niet van bewust.

Laten jullie leerlingen ook zelf bronnen zoeken?

Elles: De kinderen gebruiken de bronnen en stenen (kenniseenheden, red.) die ze in het project tegenkomen voor het maken van het eindproduct van het project, zoals een folder over een bepaald onderwerp. Ze verwerken daar de kennis in die ze in het project hebben opgedaan.

Maar ze zoeken inderdaad daarnaast ook regelmatig zelf bronnen om informatie uit te halen. Daar worden ze steeds beter in.

Bij de zelfgezochte bronnen zitten geen denkvragen en verwerkingsopdrachten. Hoe doen jullie dat?

Elles: Bij die bronnen bedenken we zelf de denkvragen. We nemen de Jeelo-bronnen daarbij wel als inspiratie, je kunt altijd even kijken hoe het daar is gedaan. Voor de verwerkingsopdrachten zoeken we stappers uit Jeelo. Daar zit zoveel in op dat gebied. We hebben de stappers vanaf het begin bij de bronnen gebruikt, dus daar zijn de leerlingen al helemaal aan gewend. Ik hoef in mijn groep 8 maar te zeggen "ga een mindmap maken" en ze gaan aan de slag. Anique: Bij mij in groep 5 is dat nog wat minder een automatisme, daar moeten ze echt nog leren hoe je dat doet. Maar daar heeft Elles dan weer profijt van.

"Door de denkvragen doen leerlingen nieuwe inzichten op over het onderwerp. Je ziet de kapstok van kennis groeien."

Voegen de denkvragen daadwerkelijk iets toe aan het begrip van de tekst?

Anique: Door de denkvragen zie je echte betrokkenheid ontstaan bij de leerlingen. Je stelt vragen aan de kinderen, maar daardoor komen zij ook weer met vragen. Dat levert hele mooie gesprekken op over de tekst. De nieuwsgierigheid van de kinderen wordt er flink door geprikkeld.

Elles: Je bent met de denkvragen steeds aan het bouwen aan de kapstok van kennis. Je begint een bron met een trigger, bijvoorbeeld een eigen ervaring of een filmpje, waardoor ze loskomen. Het lezen van die bron is daarna

Denkvragen

Elke bron van Jeelo bevat een aantal denkvragen. Denkvragen stimuleren leerlingen om na te denken over wat ze lezen. Het samen praten over een tekst aan de hand van een denkvraag is een manier om de tekst te begrijpen. Het gaat om vragen uit in de hogere orde van de taxonomie van Bloom. Bij elke denkvraag worden hulpvragen gesteld waarmee je het gesprek kunt structureren en optimaliseren.

The screenshot shows a digital interface with a sidebar on the left containing four icons: a puzzle piece for 'Mijn analyse', a lightbulb for 'Mijn ideeën', an eye for 'Mijn ervaringen', and a document for 'Mijn taalinzicht'. The main area displays a 'Denkvraag' (question) box with a speaker icon and a close button (X). The question is: "Welk speelgoed zou jij het meeste missen als je ineens 100 jaar terug in de tijd zou leven? Vertel er ook bij waarom." Below it is a 'Hulp' (help) box with a close button (X) and three sub-questions, each with a speaker icon: "Wat is je favoriete speelgoed dat vroeger nog niet bestond?", "Waarom denk je dat het toen nog niet bestond?", and "Wat vind je zo leuk aan dat speelgoed?"

eigenlijk helemaal niet zo moeilijk, want ze blijken vaak al heel veel te weten over het onderwerp. Door de denkvragen doen leerlingen nieuwe inzichten op over het onderwerp. Je ziet die kapstok groeien op dat moment.

Differentiëren jullie tussen leerlingen?

Elles: Jazeker, dat kan ook heel goed met deze manier van lesgeven. Het eerste stukje van het GRRIM-model, het voordoen, doorlopen we eigenlijk altijd samen. En vervolgens ga je differentiëren. Een aantal leerlingen kun je al vrij snel loslaten en zelfstandig aan het werk zetten. Bij hen stopt het voordoen bijvoorbeeld al na één alinea. Bij andere leerlingen ga je daar wat langer mee door. Het hangt ook af van de bron zelf. De bronnen van Jeelo zijn heel verschillend van aard. De ene keer is het een infographic, de andere keer een verhaal of een artikel. Het verschilt per bron hoe we het lezen van de tekst aanpakken.

Anique: Het differentiëren is bij ons al een automatisme geworden, het gaat heel soepel. Maar dat heeft wel tijd nodig.

Hoe volgen jullie de ontwikkeling van de leerlingen?

Anique: Daar stoeien we eerlijk gezegd nog een beetje mee. Omdat we het begrijpend lezen niet meer als vak zien, is het ook niet zo zinnig om het als vak te beoordelen. Daarom zijn we het afgelopen jaar begonnen met het beoordelen van de competentie 'Bronnen gebruiken' in Mijn Jeelo, zoals je ook andere competentielijnen als 'Samenwerken' of 'Maken' in Mijn Jeelo beoordeelt. Elles: Maar eigenlijk zie je de ontwikkeling van de leerlingen overal in terug, niet alleen in de competentie 'Bronnen gebruiken'. Ook de kwaliteit van andere producten gaat omhoog. Bijvoorbeeld van werkstukken

waarbij leerlingen bronnen gebruiken om informatie uit te halen. Een leerling die een bron goed kan lezen en de hoofdpunten eruit kan halen, schrijft iets anders in zo'n werkstuk dan een leerling die dat nog lastig vindt. Die zal bijvoorbeeld eerder letterlijk een stukje uit de bron overschrijven of meer bijzaken vermelden. Het volgen van de ontwikkeling van een leerling is dus ook een kwestie van goed observeren.

“De tools voor het begrijpen van een tekst leren de leerlingen binnen de twee maal drie kwartier dat Bronnen gebruiken op het rooster staat. Maar vervolgens passen ze die tools de rest van de dag toe op alle teksten die ze tegenkomen.”

Jullie laten de leerlingen de Citotoets voor Begrijpend Lezen maken. Hoe bereiden jullie de leerlingen daarop voor?

Anique: In de Citotoets worden multiple choice-vragen gesteld over de tekst. Het zou zonde zijn als leerlingen de Citovragen niet kunnen beantwoorden omdat ze de vraagstelling niet begrijpen. In elke bron van Jeelo zitten een paar multiple choice-vragen in de stijl van Cito. Die zijn speciaal toegevoegd als voorbereiding op de Citovraagstelling. Dus die vragen laten we de leerlingen altijd beantwoorden. We leren ze

ook hoe je met dat soort vragen moet omgaan. Wat is de vraag? Welke antwoorden kan ik al wegstrepen? Enzovoort. Bij de Citotoets wordt ook altijd de vraag gesteld: Wat voor soort tekst is dit? Die vraag bespreken we dus standaard met de leerlingen als we met een bron aan de slag gaan. Elles: Maar het voorbereiden op de Citovragen is bij ons niet de hoofdmoot, we vinden het veel belangrijker dat leerlingen leren hoe ze een bron kunnen inzetten voor hun eigen doel. De Citotoets kan nooit een doel op zich zijn. Aan het einde van het voortgezet onderwijs wordt immers niet van de leerlingen verwacht dat ze Citovragen kunnen beantwoorden over een tekst, maar wel dat ze een bron op de juiste manier kunnen gebruiken voor een werkstuk.

Lezen bevorderen Print Bewerken

Doel 1
Het team werkt binnen een rijke leesomgeving en zinvolle context aan leesplezier en smaakontwikkeling bij de leerlingen.

Bronnen en boeken

- Elk teamlid arrangeert 1 groene Jeelo-bron per week, passend bij het project.
- Elke leerling leest bij elk project minimaal 1 boek uit de leeslijst, passend bij het project.
- Elk teamlid leest minimaal 1 boek voor aan de groep, passend bij het project.
- Elk teamlid zorgt voor een goed toegankelijke en rijkgevulde boekenkast en rustige leesplekken.

Leesplezier en smaakontwikkeling

- Elk teamlid arrangeert bij elk project een stapper waarin leerlingen elkaar vertellen over een bron, verhaal of boek van hun keuze.

Doel 2
Het team werkt aan leesbegrip door met leerlingen te praten over teksten.

Praten over denkvragen

- Elke bron is bij leerlingen door de leerkracht geïntroduceerd. Er wordt besproken waarom de bron belangrijk is en wat deze met het project te maken heeft.
- De denkvragen van de Jeelo-bron zijn samen met de leerlingen besproken.
- Leerlingen lezen elke bron meer dan 1 keer.
- De leerkracht bespreekt lastige woorden. Optie: Leerlingen leggen de nieuwe woorden in een eigen woordenboek vast.

Verwerken

- Elk teamlid koppelt een creatieve verwerkingsopdracht uit de competentie Presenteren aan een bron of boek en bespreekt het resultaat met de leerling.
- Elk teamlid koppelt wisselende stappen uit de competenties Leren aan een bron of boek en bespreekt het resultaat met de leerling. Optie: De leerling kiest zelf een stapper.

Doel 3
Het team werkt aan doelen leren lezen (beginnende geletterdheid, aanvankelijk en technisch lezen) binnen de context van het project.

Leestrainers

- Elke leerkracht van groep 1-5 arrangeert 3 tot 7 leestrainers bij een project.
- De ontdekkende delen in de leestrainer zijn in groepjes of klassikaal onder begeleiding van de leerkracht doordoen en nabespreken.

Basisinformatie

- Handboek
- Studiedagen op school
- Support van Jeelo

Bronnen

- Rapport inspectie over taalintegratie
- Onderwijsplan: Hoe kan ik bronnen gebruiken?
- Leren lezen: boeken
- In ontwikkeling
- Artikel: Van praten naar lezen
- De 9 factoren voor goed leesbegrip
- Voorbeelden van denkvragen

Hulp bij invoering

Mijn Jeelo bevat een kwaliteitskaart over lezen. Hierin vind je teamdoelen en informatie waarmee je met je team stap voor stap 'bronnen gebruiken' kunt invoeren.

Hoe zijn de Citoscores voor Begrijpend Lezen op jullie school?

Elles: We scoren de laatste jaren altijd wel goed met Cito. Sinds we met 'Bronnen gebruiken' bezig zijn, zijn die scores omhoog gegaan. Maar we kunnen nog niet zeggen dat de vernieuwde werkwijze de oorzaak is van die goede Citoscores, je kunt dat niet een-op-een aan elkaar verbinden.

Hoe hebben jullie het team meegenomen bij het invoeren van 'Bronnen gebruiken' van Jeelo?

Elles: Begin 2016 heeft Jeelo de bronnen toegevoegd aan de projecten en dat was net het moment dat onze school toe was aan een wisseling van taalmethode. We hebben ons toen wel georiënteerd op losse methodes voor begrijpend lezen, maar uiteindelijk hebben we besloten om met de bronnen van Jeelo te gaan werken, met in ons achterhoofd: bevalt het niet, dan kunnen we altijd nog kijken naar een nieuwe methode. Toevallig deden Anique en ik in dat jaar de master 'Leren en innoveren'. Het begrijpend lezen werd binnen die studie mijn onderzoeksonderwerp, dus dat sloot mooi aan.

Anique: Op school hebben we een kartrektersgroep samengesteld. De kartrekters maken samen de afspraken en doen het voorwerk. Zij nemen vervolgens de rest van het team mee. Ik denk dat het ook wel de kracht van onze school is om veel samen te doen met het team en alles samen stap voor stap aan te pakken. We vragen elkaar om hulp als dat nodig is en we kijken bij elkaar in de klas: Hoe doe jij dat nou en wat kan ik daar van leren? Dat vragen we ook van onze leerlingen, dus wij moeten dat zelf ook doen en blijven doen.

"Je moet met elkaar in gesprek gaan en werk maken van de implementatie. Als je dat niet doet, kun je net zo goed elke willekeurige methode pakken."

Stonden alle teamleden open voor deze toch wel ingrijpende verandering?

Elles: Ja, maar dat heeft ook wel te maken met de manier waarop we het hebben aangepakt. We hebben eerst de vraag gesteld: Willen we dit? Toen het antwoord 'ja' was, zijn we begonnen met een onderzoek. We stelden vragen als: Wat willen de teamleden? Wat doen we al? Wat hebben we nodig? Wat is een goed instructiemodel? Vervolgens hebben we onze collega's stap voor stap meegenomen in het proces. We zijn gaan observeren in de klassen: Wat gaat al goed? Waar heb je nog hulp bij nodig? Het was dus niet zo van: "Hier heb je de bronnen, doe je best." Dat werkt niet. Je moet met elkaar in gesprek gaan en werk maken van de invoering. Als je dat niet doet, kun je net zo goed elke willekeurige methode pakken.

Anique: Wat ook helpt is dat Jeelo de bronnen zo heeft gemaakt dat je precies ziet wat je moet doen. Het begint met de vraag: Hoe pak ik het aan? Er worden tips gegeven voor verwerkingsopdrachten, er staan denkvragen in en er is uitleg van moeilijke woorden in het kader van de woordenschat. Alles wat je nodig hebt voor een goede les zit er in.

En lukt het ook bij iedereen?

Elles: Niet altijd in één keer, maar dat is geen probleem. We hebben duidelijk tegen onze collega's gezegd dat ze het vooral moeten laten weten als het niet goed lukt. Want dan gaan we gewoon opnieuw de cyclus doorlopen en kijken of we het op een andere manier kunnen aanpakken. Het doel verandert dus niet: We gaan de competentielijn 'Bronnen gebruiken' van Jeelo gebruiken. Maar er zijn verschillende wegen die naar dat doel leiden.

Anique: Wat dat betreft hebben wij wel een vooruitstrevend team. Ook ons MT is wel echt van: kom op, we gaan ervoor! Maar we gaan er vervolgens niet blind in, er wordt eerst goed nagedacht over de manier waarop we het gaan aanpakken.

"Je ziet de ontwikkeling van de leerlingen op het gebied van tekstbegrip overal in terug. Ook de kwaliteit van andere producten, zoals een werkstuk, gaat omhoog."

